

De

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

De Bijbel: een drama
in vijf bedrijven

Relax!

Schindlers lied

**Het gebed:
de spiegel van het geloof**

Hoe bidden we thuis en in de kerk?

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Matthijs Haak, drs. Peter Hommes,
drs. Erik Koning.

Brede redactie kernredactie plus dr. Rob van
Houwelingen, dr. Hans Schaeffer, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// advertieren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-

Het abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Foto voorpagina: Jill Reed, Flickr.com.

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

www.facebook.com/dereformatie

QUALITY TIME

TEKST: BAS LUITEN, HOOFDREDACEUR ///

Mijn gebed is de spiegel van mijn ziel.
Als ik spreek met God blijkt wat er in
mij leeft, wat ik belangrijk vind. Mijn
verlangen en vreugde, mijn teleurstel-
ling en pijn klinken er in door.

‘Heer, mijn hart ligt voor U open; al
mijn hopen,
mijn verlangen en mijn leed.
Voor uw oog zijn al mijn zorgen niet
verborgen,
daar U alles ziet en weet.’
(Psalm 38:4, berijmd)

Als ik spreek met God blijkt wie ik ben
en wie ik zou willen zijn. Ook komt
aan het licht wie God voor mij is, in
hoeverre ik Hem ken en vertrouw en de
leiding geef in mijn leven. Jezus luistert
aandachtig en hoort of ik Hem liefheb.
De Geest brengt mij op gedachten en
vult in stilte aan.

Wij belijden dat dit bidden het allerbe-
langrijkste is in ons leven met God. Ik
kan nog zoveel doen en geven, maar het
gaat daarbij altijd om mijn intentie. Die

spreek ik uit in mijn gebed. Voor David
en Paulus was het een grote troost om
hierin door God gekend te worden,
ook als hun bedoelingen door mensen
negatief werden uitgelegd.

Op *quality time* kun je alleen tot je
schade bezuinigen. Als je in een gezin
geen tijd maakt voor een echt gesprek,
gaat iedereen zijn eigen gang en word
je min of meer vreemden voor elkaar.
Zoiets gebeurt ook tussen God en mij
als ik Hem steeds voorbij ren in mijn
ijver en kortzichtigheid. Het belang-
rijkste in de verbondenheid gaat dan
verloren, de ziel gaat eruit.

En wat gebeurt er met ons gebed als
we samen zijn, bijvoorbeeld in de
eredienst? Blijft het dan, op een ander
manier, net zo open en persoonlijk?
Hooft elke aanwezige dan de ziel van
ons kerkelijk leven? Ik hoop dat u daar-
over verder leest in dit nummer.

IN DIT NUMMER

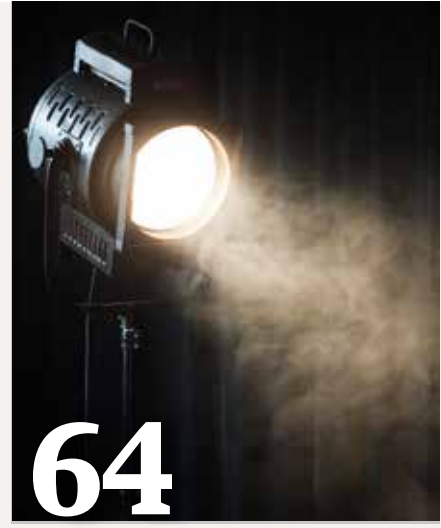
DE KERK BIDT WAT ZIJ GELOOFT

Wat de kerk belangrijk vindt en waar zij waarde aan hecht, hoor je terug in het gebed in de eredienst. Als we daarnaar luisteren, wat zegt dat dan over wat wij geloven en niet geloven? Die gebedspraktijk is mede bepalend voor de boodschap die we uitdragen.

VERTROUWEND BIDDEN ALS GEMEENTE

In Rotterdam-Delfshaven is in de eredienst ruimte om voorbede- en dankpunten aan te dragen voor het gemeentegelied, dat door een 'vorbidder' wordt uitgesproken. Ds. Matthijs Haak schrijft over de meerwaarde van een gemeentegelied in deze vorm.

DE BIJBEL: EEN DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Onlangs was de bekende nieuwtestamenticus N.T. Wright in Nederland. Hij sprak o.a. op de TU in Kampen. Een van zijn bekendste ideeën is de gedachte dat de Bijbel een drama in vijf bedrijven is. Wat houdt Wrights model in? En wat kunnen we ermee?

EN VERDER

52 'BIDDEN IS BIJ GOD OP SCHOOT ZITTEN' /// 59 ONDERWEG IS... /// 62 WANDELEN MET GOD

DE ZWAKSTE SCHAKEL /// 67 COLUMN HET IS NIET ZOALS HET LIJKT... /// 68 BIJBELTAAL RELAX!

70 ZING EEN NIEUW LIED SCHINDLERS LIED /// 71 BOEKBESPREKING WEL THEOLOOG, GEEN

DOMINEE /// 72 UIT DE KERKEN /// 72 MEEDENKEN MET DE REFORMATIE

‘Bidden is bij God op schoot zitten’

Rondetafelgesprek over het gebed

TEKST: HELEEN SYTSMA-VAN LOO, NEERLANDICUS EN EINDREDACTEUR VAN *DE REFORMATIE* ///

Gelovige mensen bidden. Maar wat kan het soms moeilijk zijn om in je leven ruimte te maken voor die persoonlijke omgang met God. Door naar elkaar te luisteren en met elkaar te spreken kun je elkaar daarbij helpen en meenemen op de weg met de Heer. Dit artikel is de weergave van een gesprek over bidden. ‘Aan de ene kant is God te groot en te veel voor mij, maar ik mag ook als een kind bij mijn Vader op schoot zitten.’

Iemand die mij eens hoorde bidden, vroeg me: “Hé, maar jij bent toch gewoon vrijge-maakt?” Blijkbaar associeer je verschillende gebedsvormen onwillekeurig met een bepaalde vorm van geloven of een bepaalde kerkelijke cultuur.’ Aan het woord is Jochem Bouma (42), getrouwd, vader van drie kinderen en in het dagelijks leven tekstschrijver en vertaler. ‘En er zit denk ik wel een kern van waarheid in: de cadans van je gebed, de woordkeus en de onderwerpen die je ter sprake brengt, weerspiegelen iets van je kerkelijke achtergrond. Ik ben in de loop der jaren vrijer geworden in mijn gebed. Naarmate mijn relatie met God zich verdiept, ga ik anders met Hem om.’

Bij Jochem aan tafel zitten Neelke Westerik-van Beek (22), Bep Dijkens-van

Dijk (71) en Rogier Teisman (28). Neelke werkt als begeleidster op behandelgroepen voor jongeren met een beperking. Door haar onregelmatige diensten ontbreekt bij haar soms de regelmaat in haar gebedsleven. ‘Ik bid meer verspreid over de dag voor dingen die me op dat moment bezighouden: moed voor een taak waar ik voor sta, of zorg die ik om een ander heb. Als ik ’s middags op de fiets zit bijvoorbeeld en het zonnetje breekt door, dan bid ik een gebed van een paar tellen omdat ik alles zo mooi

vind.’ Bep leidt een veel geregelder bestaan en dat heeft ook invloed op haar gebeden. ‘Ik lees ’s morgens in bed altijd de krant, en dan heb je wel wat te bidden. Dat doe ik dan uitgebreid in mijn eentje, van binnen naar

buiten: eerst mijn eigen kleine wereldje van man, kinderen en kleinkinderen,

en dan wordt de kring steeds groter. Met mijn man bid ik altijd ’s avonds na het eten. Dat werkt heel samenbindend.’ Rogier Teisman (28) werkt in de productieplanning bij ASML, een groot hightechbedrijf in Veldhoven. Hij bidt met zijn vrouw bij het avondeten, maar vaker bidt hij alleen en zomaar tussen de bedrijven door. ‘Dat zijn voor mij een soort contactmomenten met God.’

Groei Moet een gebedsleven of een gebed aan bepaalde eisen voldoen? ‘Ik ben daar wel mee opgevoed,’ vertelt Bep. ‘Inmiddels heb ik de rust gekregen om mijn eigen gebedsleven te ontwikkelen. Ik heb een heel dankbaar hart naar God, Hij is de grond onder mijn bestaan. Ik ben zo blij dat Hij er is. Mijn gebed begint daarom met dankzegging. Vervolgens heb ik geleerd om voorbede te doen. Het moeilijkste vind ik het om voor mijn vijanden te bidden.’ Ze vervolgt: ‘Ik ben nu in de levensfase waarin

Je kunt moeilijk een

schapenvachtje buiten

leggen om erachter te

komen wat God wil’

ik rustig kan nadenken over de zin van dingen die ik van huis uit meegekregen heb en hoe ik daar nu mee omga. Mijn gebedsleven is daardoor in de laatste tien, twintig jaar wel veranderd. Er is meer regelmaat in gekomen.’ Rogier herkent wel dat bidden mee verandert met de levensfase waarin je je bevindt. ‘Het leren geloven en bidden begint thuis. In je studententijd komen vervolgens allerlei vragen op je af en ook in de fase daarna reflecteer je voortdurend op hoe je vorm kunt geven aan je leven dicht bij God. Je hebt een rugzakje waar je ouders van alles ingestopt hebben en de kunst is om daar je eigen rugzak van te maken. Bepaalde dingen neem je mee, en andere dingen veranderen.’ Hij noemt bijvoorbeeld het patroon van bidden voor het eten. Bij hem thuis was dat vroeger voor de maaltijd iedere keer het ‘Onze Vader’ bidden en na de maaltijd uit de Bijbel lezen en een vrij dankgebed uitspreken. Het was

‘Minder concreet bidden is God de vrijheid geven om op zijn manier je leven te leiden’

altijd zijn vader die hardop bad. ‘Zelf bidden mijn vrouw en ik eigenlijk nooit het ‘Onze Vader’, en hardop bidden doen we om beurten, net hoe het uitkomt.’ Bidden voor haar eten is voor Neelke op haar werk niet aan de orde, omdat ze van de jongeren niet kan vragen om stil te zijn. Vervolgens kan ze zich op dat moment ook niet goed concentreren op haar gebed. Als ze thuis eet, bidt ze samen met haar man, net als ’s avonds voor het slapen gaan. ‘Het is bijzonder dat je door samen te bidden ook meteen elkaars diepste gedachten en gevoelens bespreekt.’ In Jochems situatie past bidden rond de maaltijd juist wel heel goed, en hij vindt dat ook heel waardevol. ‘Door hardop met hen te bidden rond de maaltijd en bij het naar bed gaan, laat je aan je kinderen zien en horen dat je met de Heer leeft,’ zegt hij. ‘Sinds we kinderen hebben, is er meer regelmaat gekomen in ons gebedsleven. De maaltijd is hoe dan ook een goed vast

moment omdat je dan iets met elkaar deelt en tijd hebt voor elkaar.’

Regelmaat Je kunt in je geloof en dus ook in je gebedsleven een afwisseling kennen van periodes waarin je meer en minder intensief omgaat met God. ‘Ik heb me er eerder wel schuldig over gevoeld dat ik intensiever bid als ik ergens mee zit en minder intensief als het goed met me gaat,’ bekent Neelke. ‘Dan verandert de vorm van je gebed. Ik probeer God altijd wel te bedanken voor de goede dingen die Hij geeft, maar het lijkt wel of je Hem extra aandacht geeft als je het moeilijk hebt. Maar eigenlijk symboliseert dat verschil ook juist wel mooi hoe afhankelijk je van Hem bent.’ Rogier: ‘Het is mooi dat je blijkbaar weet waar je heen moet gaan als je het moeilijk hebt. En ik denk dat het bij een aardse vader precies zo zou gaan. Je zou je ook schuldig voelen als je alleen naar je ouders toeging als je iets van hen nodig had; die relatie moet je ook onderhouden. Maar de relatie met God is nog mooier: bij Hem mag je hoe dan >>>

Bep Dijkens-van Dijk (rechts): ‘De aanspraak “Machtige God” vind ik waardig en passend bij God, maar omdat Hij zelf zo dicht bij ons gekomen is, mag ik ook “papa” tegen Hem zeggen’ ///

Jochem Bourma: 'Keuzes in de zin van "moet ik nou A, B of C doen?" leg ik niet heel concreet voor aan God' ///

Rogier Teisman: 'Het is de kunst om van het rugzakje dat je van je ouders meegekregen hebt je eigen rugzak te maken' ///

Neelke Westerik-van Beek: 'Als het zonnetje doorbreekt, bid ik een gebed van een paar tellen omdat ik alles zo mooi vind' ///

ook altijd terugkomen, kijk maar naar de verloren zoon.' 'Dat is genade,' vult Bep aan. 'Je wordt altijd weer naar Hem togetrokken.'

Papa Jongeren hoor je tegenwoordig in hun gebed expliciet de Heer Jezus aanspreken, maar dat heeft Neelke nog nooit gedaan. Zij, Bep en Rogier gebruiken meestal de aanspraak 'Vader'. Als Neelke zich bij het bidden al een voorstelling maakt van degene tot wie ze bidt, dan is dat geen persoon, maar meer een bepaalde kracht of licht. Dat geldt ook voor Rogier, die relativerend toevoegt: 'Hoe je God ook aanspreekt, je gebed komt toch wel op de goede plek aan.' Neelke: 'Ook al bid je én om kracht én om vergeving én om de heilige Geest, het voelt toch of je tegen een eenheid spreekt.' Jochem herinnert zich wel dat er vroeger bij hem in de kerk moeilijk over gedaan werd als je God niet aansprak met Vader. Zelf noemt hij God 'Heer' of 'Heer God'

en hij geeft zich er eigenlijk niet zo'n rekenschap van of hij daarmee Vader, Zoon of Geest bedoelt. Bep: 'God is sowieso te veel voor mij om een voorstelling van te maken. Mijn moeder begon haar gebed altijd met "trouwe God en Vader". Dat paste bij de tijd rond de vrijmaking, waarin het accent lag op Gods verbond, beloften en trouw. Bij mij ligt de nadruk veel meer op het grootse: "Machtige God". Dat vind ik waardig en passend

bij God, maar omdat Hij zelf zo dicht bij gekomen is, mag ik ook "papa" zeggen. Aan de ene kant is Hij dus te groot, te veel, maar het "Vader" is dan bij Hem op schoot zitten.'

Rust en overgave

Wat is bidden precies? Neelke noemt bidden contact met God. 'De een heeft dat als hij naar de natuur kijkt, de ander als hij zingt, en nog weer een ander als hij woorden tot God spreekt.' En als je zelf geen woorden kunt vinden voor alles wat je bezighoudt, weet God het toch wel. Bep: 'Als ik heel druk ben in mijn

hoofd, lukt bidden met woorden niet altijd. Dan ga ik gewoon liggen en denk ik aan concrete dingen die ik bij God wil brengen – God, hier ben ik, ik weet dat U weet wat er is.'

'De hele essentie van het leven met God is overgave en loslaten: het is GóD die redt. Met bidden heb ik dat ook heel sterk,' zegt Jochem. 'Veel dingen zijn veel te groot; denk aan wat er in de wereld allemaal gebeurt.' Bep: 'Bidden is dat je met alles bij God kunt komen. Ik ervaar vooral de spanning tussen ideaal en werkelijkheid in het leven hier op aarde. Die spanning kan ik bij Hem kwijt, ik hoef het niet zelf op te lossen.' Neelke herkent dat. "'Rust" is een woord dat bij mij opkomt als ik bidden met één woord moet typeren. Het geeft mij rust als ik dingen bij God neer kan leggen.' Rogier merkt soms zelfs fysiek dat bidden rust geeft. 'Ik voel dan mijn hartslag naar beneden gaan, ik raak spanning kwijt.' Jochem heeft meegemaakt dat iemand die God kwijtgeraakt was hem vroeg om voor hem te bidden. 'Ik werd er zelf door verrast hoezeer dat die ander opluchtte.' En Neelke heeft de omgekeerde ervaring:

*'Hoe je God ook
aanspreekt, je gebed
komt toch wel op de
goede plek aan'*

‘Toen een vriend voor mij bad, voelde ik me daarna heel anders. Heel bijzonder, die rust.’

Keuzes maken Soms sta je voor een bepaalde keuze in je leven en vraag je aan God wat Hij wil dat je doet. En wie bidt, mag een antwoord verwachten. Maar hoe werkt dat bij keuzes maken? Jochem: ‘Keuzes in de zin van “moet ik nou A, B of C doen?” leg ik niet heel concreet voor aan God. Ik weet en geloof dat God een plan heeft met mijn leven. Ik betrek God wel bij de keuzes die ik maak, maar ik ga tegelijk af op mijn intuïtie en op wat ik denk dat verstandig is. Als ik terugkijk, zie ik vaak wel hoe God me ergens naartoe geleid heeft, maar eigenlijk overzie ik heel weinig.’

Neelke herkent dat. ‘God kan je intuïtie beïnvloeden en je door je zelf na te laten denken naar een bepaalde keuze leiden. Bovendien sluit Gods leiding je eigen verantwoordelijkheid niet uit.

Bidden voor een voldoende voor een tentamen en vervolgens zelf achteroverleunen – want God zal het me wel geven – slaat natuurlijk nergens op.’

Rogier voegt toe dat we geen ‘stokken en blokken’ zijn maar levende mensen met intelligentie en intuïtie. ‘Het lijkt me niet de bedoeling van het gebed dat we God om antwoord vragen bij dilemma’s als “moeten we verhuizen of niet” of “zal ik op die baan solliciteren of niet”. En om nou een schapenvachtje buiten te leggen...’

Bep voegt daar nog een element aan toe: God gebruikt ook onze foute keuzes. Jochem vult aan: ‘Kijk maar hoe God in het Oude Testament met dat zootje ongeregeld onverstoorbaar doorging met zijn plan.’

Verwachting ‘Vraag en er zal je gegeven worden’ - maar verhoort God dan alle gebeden? ‘Ik denk van wel,’ zegt Neelke, ‘maar soms voelt het niet zo omdat het anders uitpakt dan jij wilt. Maar

God heeft het beste met je voor, Hij weet beter wat je nodig hebt dan jijzelf. Verhoring is iets anders dan datgene ontvangen waarvoor jij gebeden hebt of dat jouw verwachtingen uitkomen. Waar het op aankomt is: vertrouwen je erop dat God beter dan jij weet wat je nodig hebt? Ik bid dan ook eerder of God het goede wil doen in mijn leven dan om een heel concrete uitkomst. Minder concreet bidden is God de vrijheid geven om op zijn manier je leven te leiden.’

Bep vindt dat bidden in het vertrouwen dat God het altijd beter weet heel mooi. ‘Mensen worden soms ook boos of ongeduldig als God niet direct doet wat zij denken dat Hij moet doen. Ik zie soms zoveel teleurstelling in God als Hij niet doet wat mensen willen.’ Neelke is er echt van overtuigd dat alles wat op haar pad komt een doel heeft, ook als het iets anders is dan zij wil of verwacht. ‘Ik denk dan: ergens wil God hier iets mee, het hoort bij mijn leerproces, of zo kan ik beter iets voor iemand anders betekenen. Met die houding is verhoring minder een issue.’ ///

Elkaar meenemen en bemoedigen op de weg met de Heer vraagt dat we aandachtig naar elkaar luisteren en met elkaar spreken. Onderstaande vragen kunnen je helpen om in je eigen gemeente, in grotere of kleinere kring, een gespreksavond over bidden te organiseren.

1. Vorm en inhoud van het gebed

- Ik bid
 - op vaste momenten van de dag, namelijk ...
 - als ik daar behoefte aan heb, bijvoorbeeld ...
- Ik spreek God in mijn gebed aan met deze woorden: ...
- Ik gebruik vaste formuliergebeden zoals het ‘Onze Vader’
 - Vaak (dagelijks of meer dan eens per week)
 - Soms
 - Nooit

- Waar bid je voor?
- Waarop ligt in jouw gebed de meeste nadruk:
 - Lofprijzing
 - Dankzegging
 - Voorbede

2. Betekenis van het gebed

- Hoe zou je bidden met één woord kunnen typeren?
- Hoe verhouden Bijbellezen en bidden zich tot elkaar?
- Wat verwacht je van het gebed?
- Stelling: mijn gebeden worden altijd verhoord.

Leestips voor een kring- of gemeenteavond over bidden:
Lucas 11:1-13; Psalm 65:1-7; Romeinen 8:26,27;
Heidelbergse Catechismus Zondag 45

De kerk bidt wat zij gelooft

TEKST: HANS SCHAEFFER, UNIVERSITAIR HOOFDDOCENT PRAKTIISCHE THEOLOGIE AAN DE TU KAMPEN EN REDACTEUR VAN *DE REFORMATIE* ///
FOTO PAG. 57: ROB, JOY, ALEX & NOVA / FLICKR.COM

Bidden is een spiegel van het geloof. Wat je belangrijk vindt en waar jij waarde aan hecht, leg je neer bij de Heer. Dat is ook van toepassing op het gebed in de eredienst: wat de kerk belangrijk vindt en waar zij waarde aan hecht, dat hoor je terug in het gebed. Als we luisteren naar de gebeden van de kerk, wat zegt dat dan over wat wij geloven en niet meer geloven? Die gebedspraktijk is mede bepalend voor de boodschap die we uitdragen.

Onlangs gaf de praktisch-theoloog Sake Stoppels een treffende waarneming door, die mijn eigen ervaring bevestigt. Wie een doorsnee voorbedengebed in een kerkdienst hoort, zal vaak merken dat er gebeden wordt voor twee belangrijke terreinen van ons leven. In de eerste plaats wordt

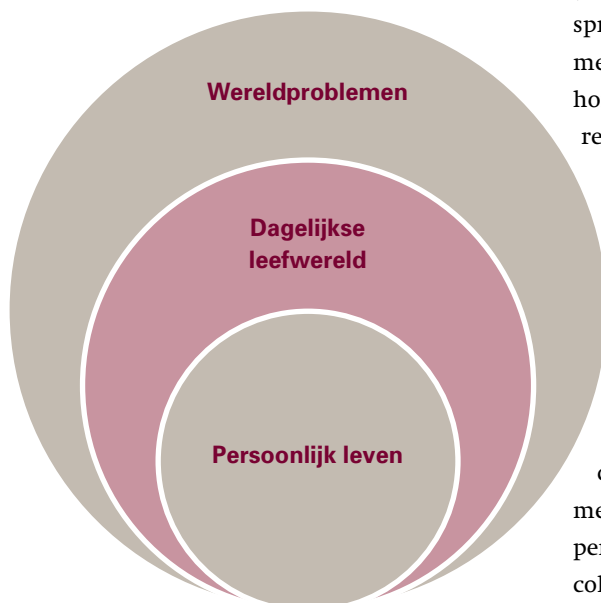
er intensief gebeden voor persoonlijk wel en wee van gemeenteleden. Ziekte en rouw, psychische problemen en andere zorgen van gemeenteleden worden bij God neergelegd. Zo staan we om elkaar heen doordat we elkaar aan Gods zorg en leiding opdragen. In de tweede plaats komen regelmatig de grote (wereld)problemen in onze gebeden ter sprake. We bidden voor landen en voor mensen die lijden onder oorlogsgeweld, honger en epidemieën. Deze twee terreinen zou je de binnenste cirkel en de buitenste cirkel kunnen noemen.

Het huis-tuin-en-keukenleven

Wat veelal ontbreekt in het voorbedengebed is de middelste cirkel. Daarbij gaat het om het gewone leven op school, op ons werk, bij ons thuis. In deze cirkel delen we ons leven regelmatig ook met niet-christenen: bij het boodschappen doen, in de omgang met burens, collega's en klasgenoten. Op het terrein

van deze middelste cirkel brengen de meeste gemeenteleden verreweg het grootste gedeelte van hun dag door. Een gevolg van de geringe aandacht voor dit terrein in de kerkelijke gebeden is dat er ongemerkt een kloof tussen de zondag en de rest van de week ontstaat. Op zondag staan het persoonlijke geloof en de wereld-werkelijkheid in ons gebed centraal, maar de verbinding met het echte huis-tuin-en-keukenleven en onze niet-christelijke naaste lijkt moeilijk te leggen.

Het is ook lastig om die verbinding te leggen. Voorgangers kennen de levenssituaties van gemeenteleden in deze middelste cirkel lang niet altijd goed genoeg. Bovendien zijn onze leefwerelden onvoorstelbaar divers geworden, zodat het vrijwel onmogelijk is in één gebed deze middelste cirkel op een goede manier te verwoorden. De gemeente herkent zich vaak wel in de persoonlijke situaties van medechristenen, en we delen allemaal de grote problemen

Hoe brengen we in het gebed in de eredienst onder woorden dat God Zich evengoed aan het huis-tuin-en-keukenleven verbindt? ///

van deze wereld. Maar we delen maar heel beperkt elkaars 'gewone leven'. Dat maakt het moeilijker om samen invoelbaar te bidden voor het concrete leven op maandag en de rest van de werkweek. Hoe brengen we dan wel onder woorden dat God Zich evengoed aan dit dagelijkse leven verbindt? Hoe voorkomen we dat we ongemerkt deze cirkel laten seculariseren?

Oefening Bidden is sowieso een praktijk die lijnrecht tegenover secularisatie staat. Door te bidden is er immers bewust contact tussen gelovige christenen op aarde en de drie-eenige God in de hemel. Het is een uiting van geloof dat wij God niet zien en toch tot Hem spreken. Het is een teken van hoop dat wij bidden in een wereld die zo weinig van God laat zien en zo vaak Hem radicaal tegenspreekt. Het is een

teken van vertrouwen dat we ons willen laten opnemen in een manier van leven waarin God centraal staat, terwijl wij mensen zo gemakkelijk God aan de kant zetten en onszelf en onze wereld in het middelpunt plaatsen. Bidden is daarmee een oefening in christelijk leven: biddend oefenen we ons erin dat we God liefhebben boven alles en onze naaste als onszelf. Wat wij vaak ethiek of moraal of christelijke leefstijl noemen, kan alleen bloeien

wanneer het geworteld is in de houding van gebed. Het woord 'oefening' moeten we hierbij serieus nemen. Bidden moet je leren. Niet voor niets vragen de leerlingen aan Jezus: 'Heer, leer ons bidden' (Luc. 11:1). Zelfs

doorgewinterde christenen moeten zich telkens opnieuw oefenen in het gebed. Deze vraag van de leerlingen bepaalt ons erbij dat bidden geen techniek of

gewoonte kan zijn. De joodse leerlingen wisten heus wel wat bidden was. Maar toen zij Jezus zagen en misschien ook hoorden bidden, raakte iets in zijn manier van bidden hen zo dat ze hun eigen gewoonten en gebruiken plotseling als ontoereikend ervoeren.

Onbegrensd Wie bidt, wordt zich bewust van de relatie tussen zichzelf en God. Bidden betekent dat wij God vragen Zichzelf – helemaal, zoals Hij is – aan ons te verbinden. Kenmerkend voor het antwoord dat Jezus de leerlingen geeft, is de onbegrensdheid van het bidden. Vader in de hemel mag je om alles vragen wat je nodig hebt. Juist omdat Hij 'onze Vader' is, zal Hij ons alles geven wat wij van Hem vragen. In de woorden van Jezus klinkt hierin een ongedacht accent: '... hoeveel te meer zal de Vader in de hemel dan niet de heilige Geest geven aan wie Hem erom vragen' (Luc. 11:13). Dit betekent dat God ons op ons gebed Zichzelf wil >>>

*'Zelfs doorgewinterde
christenen moeten
zich telkens opnieuw
oefenen in het gebed'*

geven, er helemaal en volledig voor ons en in ons wil zijn. Hij zal niets achterhouden, Hij zal nooit karig of spaarzaam zijn in zijn betrokkenheid op ons. De kleine gelijkenis die Jezus hier uitspreekt en de vergelijkingen die Hij gebruikt, laten dat zien. Wij krijgen geen slang als we om vis vragen, of een schorpioen als we om een ei vragen. In dit kader komt er terecht ruimte voor de lofprijzing. Wie God leert kennen zoals Hij Zichzelf geeft, zal Hem ook prijzen om wie Hij is.

Onverwachte solidariteit Op deze manier bidden betekent tegelijk dat de grenzen tussen mensen verdwijnen. Bidden plaatst mensen onderling in een onverwachte solidariteit met elkaar. Veel bidden is immers te vatten onder het kopje voorbede, waarbij ik ook het danken voor elkaar en wat wij meemaken of krijgen insluit. Voorbede is een manier van leven waarbij de ander, met heel haar of zijn leven, bij God gebracht wordt. Het gaat in de gelijkenis van Jezus uit Lucas 11 over het vragen om brood, maar opvallend genoeg om brood dat een ánder nodig heeft, niet over wat jijzelf nodig hebt. Jezus leert hier bidden voor de ánder. Hij leert ons hier wat voorbede is: bidden voor het welzijn van de ander die soms onverwacht in ons dagelijks leven inbreekt. Voorbede ontspringt in de binnenste cirkel: ik ervaar zelf een noodzaak om te bidden. Tegelijk raakt dat ook de middelste cirkel: in mijn dagelijkse samenleven met de ander breekt mijn leven open naar anderen. Uiteindelijk omvat dit bidden

ook de breedte van Gods schepping wereldwijd, waarin de zorg voor het dagelijkse leven vaak zo intens bedreigd wordt.

Vorming Dit alles betekent dat het bidden in de kerkdienst steeds opnieuw verbonden moet worden met het geleefde geloof in de praktijk van alledag. Dit geldt trouwens voor alle onderdelen van de liturgie. Je kunt stellen dat in de liturgie het christelijke leven focus krijgt. Dat wil dan zeggen: in alles wat er in de eredienst gebeurt – het bidden, lezen, luisteren, zingen, dopen en avondmaal vieren – oefent de gemeente zich in het christelijke leven. Nog voordat je bewust christelijk gaat handelen ben je als christen veelal gevormd door wat je in kerkdiensten meemaakt. Je bent onderdeel van het gezamenlijke zingen, je maakt doopsbedieningen mee, je ziet de gemeente avondmaal vieren. Deze vorming begint vaak als je nog kind bent, zodat je inderdaad eerst gevormd wordt en pas gaandeweg dit christelijke leven ook persoonlijk gaat vormgeven in je eigen bestaan.¹

*‘Wie God leert kennen
zoals Hij Zichzelf
geeft, zal Hem ook
prijzen om wie Hij is’*

van eeuwen zich hebben eigengemaakt als oefeningen, waardoor wij ingebracht worden in het grote verhaal van Gods daden in en voor zijn schepping in

nood. Daarbij hoort ook het gezamenlijke bidden in de liturgie.

Balans Samen bidden waarbij één voorbidder het gebed uitspreekt, betekent dat hij of zij altijd tót God bidt: ‘U’ en ‘uw’. Als voorbidder onderbreek je het samen bidden wanneer je ineens óver God spreekt. Een voorbidder doet er verder ook veel moeite voor de diversiteit aan geloofservaringen te verwoor-

*‘Als voorbidder
onderbreek je het samen
bidden wanneer je
ineens óver God spreekt’*

den: zowel de weerstanden als het genieten van God worden benoemd. Ten slotte wordt, net als in de preek, een balans gezocht in de aandacht voor alle drie de cirkels. Ook de middelste cirkel van de dagelijkse leef-

wereld krijgt in een goede liturgische gebedspraktijk volop aandacht. Op die manier probeert de voorbidder de gemeenteleden al biddend in te bedden in Gods toegewende aandacht voor zijn schepping.

Geve God ons voorbidders die zó bewust de tijd nemen om al biddend met de gemeente in een kerkdienst de levensverhalen van christenen te verbinden aan Gods reddingsplan met zijn wereld. Dan wordt het liturgische gebed een gezamenlijke oefening om in een geseculariseerde wereld de band met God te beleven. ///

¹ Voor een uitvoerige beschrijving en verantwoording van deze opvatting van liturgie als vorming, zie James K.A. Smith, *Desiring the Kingdom. Worship, Worldview, and Cultural Formation*. Baker Academic: Grand Rapids 2009.

Onderweg zijn is...

>> '...met de eindbestemming voor ogen genieten van de reis zelf, van het gezelschap en van de omgeving. De reis hoort ook bij de vakantie, zeggen we bij ons thuis. Bij onderweg zijn horen dus ook bijtanken en uitrusten, en dankbaar genieten van de anderen in het reisgezelschap en van het mooie en het goede waar God ons al mee zegent. Maar zonder te vergeten wat het reisdoel is.' <<

>> Heleen Sytsma, redacteur OnderWeg

Vanaf 10 januari 2015 verschijnt het nieuwe, tweewekelijkse magazine *OnderWeg*.

- Een bron van toerusting en inspiratie voor elk gemeentelid.
- Artikelen rond persoonlijk geloof, gemeente-zijn en samenleving.
- Nieuwe rubrieken, nieuwe columns en vele beschouwingen, interviews en reportages.
- 24 nummers per jaar, ruim 850 pagina's leesplezier.

OnderWeg is een voortzetting van *Opbouw* en *De Reformatie*. De huidige abonnees krijgen het blad vanaf januari 2015 automatisch toegestuurd. Nog geen abonnee? Bestel alvast een proefabonnement op www.dereformatie.nl of www.opbouwonline.nl.

Vertrouwend bidden als gemeente

Dank- en voorbede in de eredienst van Delfshaven

TEKST: MATTHIJS HAAK, PREDIKANT TE ROTTERDAM-DELFSHAVEN EN REDACTEUR VAN *DE REFORMATIE* /// FOTO: WILLEKE VAN DEN DOOL

Bidden kan best moeilijk zijn. Je bidt gauw steeds voor dezelfde dingen of zonder er heel goed bij na te denken. Jezus leert ons in Matteüs 6: God is 'in het verborgene'. Dat wil zeggen: Hij weet echt wel wie je bent en wat je nodig hebt. Het allerbelangrijkste is dat we dát beseffen. De Heer leert ons eerst te bidden om de heilige Geest (Luc. 11:13). Als je dat doet, sta je sterk. En dan? Hoe vul je het gebed in?

Die vraag geldt voor het persoonlijke gebed, maar misschien nog wel sterker voor het samen bidden als gemeente. Je bent bij elkaar als lichaam van de Heer, de kerk, maar tegelijk zijn geen twee mensen gelijk en zijn ieders omstandigheden verschillend. De een is er met pijn en zorgen, de ander is intens gelukkig. De een is vol van de Heer, de ander heeft vragen of scepsis in het hart als het om het christelijk geloof gaat. En ga zo maar door. Al die mensen komen samen als gemeente van de Heer. Wat voor jezelf al lastig kan zijn, geldt ook voor de christelijke samenkomst. Hoe bid je, wat is goed om te zeggen?

Gemeentegelbed In de gemeente van Rotterdam-Delfshaven vindt om de andere week het zogenaamde gemeentegelbed plaats. Dat is een naam die voor verwarring kan zorgen; ieder gebed in de eredienst is immers gebed van de gemeente tot de Heer. Wat we

daarmee bedoelen is het volgende: het is een gebed waarin de gemeenteleden en alle aanwezigen expliciet worden uitgenodigd om dank- en voorbedepunten te noemen. Dit gebed vindt plaats na het lied dat op de verkondiging van het evangelie volgt en voorafgaand aan de collecte. De voorbidder is een vrouw of man uit de gemeente; zij of hij leidt dit onderdeel van de liturgie. De voorbidder nodigt gemeenteleden uit om datgene wat ze op hun hart hebben te noemen met het oog op gebed. Deze gebedspunten kunnen ook vooraf worden doorgegeven in een gebedsboek of via een e-mailadres. Maar meestal worden de gebedspunten in de dienst zelf aangedragen. De voorbidder inventariseert alle gebedspunten en gaat samen met de voorganger/predikant voor in gebed.

Vertrouwen Deze vorm van gebed past bij het spontane karakter van onze gemeente. Maar het is meer dan een plaatselijke variant in de liturgie. Er spreekt ook vertrouwen uit, vertrouwen naar onze hemelse Vader én onderling vertrouwen binnen de gemeente. Na een preek over omgang met geld vertelde een stel bijvoorbeeld hoe ze omgingen met de financiële kant van het evangelisatiewerk waar zij mee bezig waren. In dit geval was het een punt om voor te danken; zij hadden daarin zegen

van God ontvangen. Vervolgens breng je dat samen in gebed bij de Heer. Maar soms is het gebedspunt heel anders. Als iemand bijvoorbeeld vertelt over bepaalde moeite in het leven komt het erop aan: bij wie zoek je het? Door deze situatie samen aan de Heer op te dragen, willen we vertrouwen dat God de weg weet. Zo oefenen we ons in het bidden

*'Ik vind het prachtig
als een kind z'n vinger
opsteekt om te zeggen
dat 'ie jarig is'*

Deze vorm van het gemeentegebed past bij het spontane karakter van de gemeente van Rotterdam-Delfshaven, maar het is meer dan een plaatselijke variant in de liturgie ///

zoals Jezus daarover spreekt. Onderling vertrouwen is nodig, omdat je je kwetsbaar opstelt; dat moet je durven, de situatie moet dat toelaten. Maar onderling vertrouwen groeit ook door deze gebedspraktijk. Dat kun je goed merken aan de kinderen. Ik vind het prachtig als een kind z'n vinger opsteekt om te zeggen dat 'ie jarig is. Of een ander kind dat 'ie gisteren een voetbaltoernooi heeft gewonnen. Zij weten dat ze erbij horen. Mensen die onze gemeente voor het eerst bezoeken valt het op: ze geven aan dat ze de onderlinge betrokkenheid en openheid opmerken en waarderen. Meestal is het gemeentegebed omringd met gezang. We openen ons gebed zingend richting de Heer. En we sluiten het gebed zo af in de verwachting dat Hij ermee verder gaat, verder dan wij kunnen vermoeden, bijvoorbeeld met Liedboek 95: 'Hem nu die in ons werkt

en ons geleidt, die verder gaat dan al ons bidden reikt en meer is dan ons diepste denken peilt, zij heerlijkheid en glorie in de gemeente die Hij heeft verkoren.'

Praktisch Het is belangrijk om goed na te denken over praktische zaken als verstaanbaarheid. We vroegen eerst weleens of mensen wilden gaan staan om hun gebedspunt zelf biddend uit te spreken. Maar zonder microfoon verstaat een deel van de gemeente het dan niet. En lopen naar een vaste microfoon roept eerder associaties met een vergadering op dan met een gebed. Die vorm van gebed gebruiken we dan ook niet meer.

Een ander belangrijk punt is de privacy. Spontaniteit kan een keerzijde hebben

in een te grote openheid. Het is uiteraard belangrijk om persoonlijke grenzen te respecteren, ook in de gemeente van Jezus. We hebben hierover een afspraak gemaakt en de gemeente is daarvan op de hoogte. Als je voor iemand wilt bidden, gebeurt dat nadat je daarover met die bepaalde persoon contact hebt gehad. Hij/zij vindt het goed dat er voor hem/haar gebeden wordt.

Verder hebben we ervoor gekozen dat de voorbidder samen met de voorganger/predikant bidt. Dat zou natuurlijk niet per se het geval hoeven te zijn. Maar daarmee geven we invulling aan het feit dat het publieke gebed bij het takenpakket van de predikant hoort. Praktisch betekent het dat een goede afstemming belangrijk is, ook om doublures te voorkomen. Voor de dienst overleggen we daarom altijd even.

Diversiteit Tot slot nog een persoonlijke opmerking over het gemeentegebed. Voordat de eredienst begint, starten we als kerkenraad in de consistorie met gebed. Dat ervaar ik altijd als bemoedigend. Zo eer je God en leg je de dienst en de voorbereiding daarvan in zijn hand. Het gemeentegebed ervaar ik ook als erg waardevol. Niet alleen om het vertrouwen dat je daarin zoekt en krijgt naar God en elkaar. Maar ook omdat ieder mens anders bidt. Bidden

is immers iets intiems. Je hoort op welke manier de biddende persoon door God is aangesproken; de relatie met de Heer klinkt in het gebed door. Het is verrijkend om dat in de eredienst te horen uit de mond van verschillende

vrouwen en mannen. Ook zo ontdek je hoe mooi God de gemeente met gaven versiert. ///

'Door het gemeentegebed

merk je hoe mooi

God de gemeente

met gaven versiert'

De zwakste schakel

TEKST: HANS-JAN ROOSENBRAND, PREDIKANT TE DELFT /// FOTO G. ALTMANN/PIXABAY.COM

Zou het kunnen dat juist zij ons voorgaan en voorgingen in een leven uit genade? ///

Een ketting is zo sterk als de zwakste schakel. Dat is niet alleen een waarheid als een koe, maar ook een praktische levensles.

Bijvoorbeeld uit het gezinsleven: een wandeling met het gezin gaat zo snel als het kind met de kortste benen kan lopen. En een voetbalteam is zo sterk als de minst geëfende speler. De vergelijking gaat op voor bijna alle vormen van samenwerking.

Je zou zeggen: óók voor het samenleven in de christelijke gemeenschap, de kerk. Toch is niets minder waar.

In een beroemd geworden hoofdstuk uit de Bijbel vergelijkt Paulus de kerk met het menselijk lichaam. Dat is een prachtig beeld, juist omdat iedereen er zich zo makkelijk iets bij kan voorstellen. Veel boekjes voor kleine kinderen gaan over de verschillende delen van het lichaam. Het zijn sommige van de eerste woordjes die we ze leren: oor, oog, mond, handen, enzovoort. Wijs ze maar aan! Maar ook als je groter wordt, blijf je je erover verbazen. Zo veel verschillende (onder)delen die allemaal op een ingenieuze manier met elkaar samenwerken! Want daar is een lichaam nu juist op aangelegd, om samen één geheel te zijn.

Onmisbaar Maar het bijzondere is dat Paulus over het lichaam van de kerk schrijft dat daarin juist de zwakke delen het meest noodzakelijk zijn. Het staat er zomaar, in dat grote hoofdstuk

over al die verschillende gaven in dat ene lichaam: 'juist die delen van het lichaam die het zwakst lijken zijn het meest noodzakelijk' (1 Kor. 12:22; andere vertalingen schrijven: 'onmisbaar'). Dit ene zinnetje zet de hele vergelijking op scherp. Stel je even voor: je hebt een zere teen, of een zwakke rug. De vraag die dan natuurlijk meteen opkomt is: hoezo onmisbaar? Dit soort beperkingen kunnen we missen als kiespijn, we hebben ze liever niet. En als het even kan, gaan we ervoor naar de apotheek of naar een specialist.

Nu geloof ik niet dat Paulus bedoelt dat we blij moeten zijn met ziekte of een handicap. Maar hij schrijft wel dat ze ons iets heel belangrijks leren over het soort gemeenschap dat de kerk is én over wat waardevol is in het leven.

Kwetsbaar In de kerk van Delft organiseren we ieder halfjaar een middag-

dienst die helemaal in het teken staat van ons gebed voor de zieken. In een van die diensten las ik deze tekst van Paulus. We vroegen ons af: hoe werkt dit in onze gemeenschap? Wie zijn daarin *schijnbaar* de zwakke schakels? We dachten aan een aantal zieke gemeenteleden. Broers en zussen die de meesten van ons nooit zien, omdat ze verzorgd worden in een verpleeghuis of aan huis gebonden zijn. Eén zus bijvoorbeeld is verward en dement. Haar man overleed onlangs. In een verzorgingshuis wordt ze al jaren liefdevol verpleegd door professionals, familieleden en een klein aantal mensen uit de kerk die haar trouw bezoeken, ook al is zij die bezoeken meteen weer vergeten. We noemden ook de namen van drie kinderen die in de afgelopen jaren vlak voor of dagen na de geboorte zijn overleden. Hoe is deze zus en hoe zijn die kindjes van waarde voor onze gemeenschap? Hoe zijn zij nu onmisbaar, noodzakelijk? In het geval van onze demente zus: de mogelijkheden voor contact met haar zijn en blijven beperkt. Ze leeft in een andere wereld, lijkt het. Anderen kunnen vanuit hun woning in een verzorgingshuis tenminste nog meeluisteren en meebidden, zij kan dat niet eens. En in het geval van de kinderen die ons zijn voorgegaan – de meesten van ons hebben niet eens de tijd gekregen om hen te leren kennen.

Genade En toch. Zou het kunnen dat juist zij ons voorgaan en voorgingen in een leven uit genade? Genade is dat je verzorgd wordt, zelf niets inbrengt en helemaal afhankelijk bent van

Gods zorg. Dat je helemaal niets presteert, maar leeft van de prestatie van de HEER.

Dit heeft alles te maken met wat Paulus elders schrijft over dat God juist het zwakke uitkiest om verheerlijkt te worden (1 Kor. 1:27). Want dat geloven we óók. Het blijft niet altijd zo. Paulus schrijft ook over de opstanding van de doden: 'Wat in vergankelijke vorm wordt gezaaid, wordt in onvergankelijke vorm opgewekt, wat

onaanzienlijk en zwak is wanneer het wordt gezaaid, wordt met schittering en kracht opgewekt.' (1 Kor. 15:42-43) Het is een terugkerend thema in de brief van Paulus aan de Korintiërs

en het heeft alles te maken met de kern van geloven en het hart van het lichaam van Christus: genade begint bij het kruis. Zie bijvoorbeeld het eerste hoofdstuk: God kiest uit wat bij mensen niet in aanzien is (1 Kor. 1:18-31); en 2 Korintiërs 12:9: '... kracht wordt zichtbaar in zwakheid. Dus laat ik mij veel liever voorstaan op mijn zwakheid, zodat de kracht van Christus in mij zichtbaar wordt.'

Kritiek Schijn bedriegt. In de christelijke gemeenschap is de zwakste schakel diegene die leeft op eigen kracht. Dat is een geweldig statement in een wereld die draait om wat aan de buitenkant imponeert. En in een leven waarin je voortdurend wordt uitgedaagd om wat zwak is te negeren of uit te sluiten. Wie door het kruis van Christus is gered, moet anders leren kijken naar wat zwak en weinig imponerend is. Dat ene vers,

1 Korintiërs 12:22, is de kritiek van het kruis over een wereld of over een kerk waarin het draait om status.

Wat blijkt? Het zijn juist de kleine kinderen, de zieken, de steeds zwakker wordende ouderen, de mensen met een beperking of handicap, die noodzakelijk zijn, om ook de rest eraan te herinneren wie ze zelf zijn en dat alleen liefde telt en werkt.

Cement Daar komt nog iets bij. In de dienst waarin we onze zieken in gebed bij Jezus brachten, vertelde een van onze gemeenteleden over zijn eigen gezin. Een van zijn kinderen leeft met veel beperkingen en heeft voortdurend veel zorg nodig. Dat is niet alleen een herinnering aan de kern van de christelijke boodschap – genade – maar op een bepaalde manier ook samenbindend. In de zorg voor dat ene kind wordt het hele gezin ingeschakeld.

Genade en zorg vormen samen het cement van de christelijke gemeenschap. Broers en zussen met een beperking zorgen voor samenhang. Ze vormen niet de rand van de gemeenschap, maar zijn het hart van de kerk. Zo is het lichaam van de kerk een boodschap voor een wereld waarin het vaak gaat over blakende

gezondheid, productiviteit, slimheid en assertiviteit: het echte leven draait om zorgzaamheid, verbondenheid en liefde.

Daarom vormen de 'zwakste schakels' het hart van de gemeenschap van de kerk. Zij zijn en blijven onmisbaar, omdat ze ons herinneren aan de kern die ons allen levend houdt – genade. En zij zorgen ervoor dat het lichaam zijn samenhang niet verliest. ///

*'In de christelijke
gemeenschap is de
zwakste schakel diegene
die leeft op eigen kracht'*

*'Genade en zorg
vormen samen
het cement van
de christelijke
gemeenschap'*

De Bijbel: *een drama in vijf bedrijven*

TEKST: HANS BURGER, POSTDOC ONDERZOEKER SYSTEMATISCHE THEOLOGIE AAN DE TU KAMPEN /// FOTO MATUSCIAC ALEXANDRU / SHUTTERSTOCK.COM

Een van de bekendste ideeën van Tom Wright is de gedachte dat de Bijbel een drama in vijf bedrijven is. Dit model gebruikte hij voor het eerst in 1989, in twee lezingen over de vraag hoe de Bijbel gezaghebbend kan zijn. Allerlei mensen pikten het vervolgens op, onder wie Kees de Ruijter, Kevin Vanhoozer en Craig Bartholomew. Wat houdt Wrights model in? En wat kunnen we ermee?

Wrights vergelijking van de Bijbel met een drama kan helpen bij een aantal problemen rond Bijbel lezen. Veel mensen waren gewend de Bijbel te zien als een fundament voor zekere kennis: in de Bijbel vind je zekere kennis over wat er vroeger gebeurd is en over morele regels. Maar dat stelt formele gezagsvragen voorop, waardoor de Bijbel op zichzelf dreigt te komen staan, los van de relatie met God. Je persoonlijke vorming tot iemand die goed de Bijbel kan lezen, krijgt weinig expliciete aandacht. Binnen een gezond kerkelijk klimaat, met aandacht voor de heilsgeschiedenis en erkende gezagsdragers, is dat allemaal nog veilig ingebed (al kan het gezag van de Bijbel wel gebruikt worden als een middel om op een of andere manier controle uit te oefenen). Wanneer die inbedding echter wegvalt in een (post)modern individualistisch klimaat, blijven 'ik en mijn Bijbel' alleen over. Steeds is er de neiging om de Bijbel te zien als een boek met voorschriften, regels en vastgelegde dogma's waaraan je je moet houden. De Bijbel wordt dan zomaar gebruikt als een verzameling tijdloze waarheden, waaruit je kriskras iets kunt plukken. Of het wordt een boek waartoe je afstand voelt en waar je van de weeromstuit niets meer mee kunt. Je voelt je onzeker of de Bijbel wel historisch betrouwbaar is, of het wel echt een moreel kompas is. Dat dikke boek, hoe moet je daarin je weg vinden? Wat moet je met al die verhalen van lang geleden? En hoe kan een boek van verhalen gezaghebbend zijn? Verhalen vertellen iets, maar doen geen normatieve claims. Heeft God ons dus het verkeerde boek gegeven?

*'Wij zijn acteurs
die het vijfde bedrijf
verder spelen'*

Kosmos Wrights oplossing begint met het verleggen van de aandacht van de Bijbel naar God. De titel van een recenter (en helaas nog onvertaald) boek waarin Wright schrijft over de Bijbel laat dat zien: *Scripture and the Authority of God*. Belangrijker dan de vraag naar het gezag van de Bijbel is de vraag wat God door de Bijbel aan ons wil geven. Hoe oefent God eigenlijk gezag uit over deze wereld en over ons leven? Dat doet Hij door zijn gezag te delegeren aan mensen die met de Geest gezalfd zijn en aan de door hen geschreven teksten.

Maar door die mensen oefent God gezag uit. En sinds de Bijbel afgesloten is, is het God die door de Bijbel gezag uitoefent. Dat gezag is reddend en heilzaam: het gaat God om de komst van zijn rijk en het herstel van de kosmos. En het gaat God om onze vernieuwing, zodat wij met Hem kunnen meewerken op weg naar zijn rijk, naar een nieuwe wereld. Daarin proef je meteen ook iets van een tweede element dat belangrijk is voor Wright: als mensen maken wij onderdeel uit van Gods grote verhaal. Niet van een moderne ideologie – die zijn door de postmoderniteit terecht failliet verklaard – maar van het grote verhaal van God met deze wereld. Zo zagen de joden zichzelf (zij maakten deel uit van Gods verhaal met Israël), zo zagen de eerste christenen zich en zo mogen wij onszelf gaan zien: wij maken deel uit van Gods verhaal met deze wereld, op weg naar een verlore wereld. Wij staan niet tegenover de Bijbel, maar ons verhaal maakt deel uit van het grote verhaal dat de Bijbel vertelt.

Acteurs Als je inziet dat je onderdeel uitmaakt van Gods grote verhaal, kun

je ook gaan begrijpen hoe verhalen normatief zijn. Om dat te verduidelijken gebruikt Wright het beeld van een Shakespeare-drama. In Wrights eigen woorden (ik vertaal het uit *The New Testament and the People of God*): 'Stel, er bestaat een toneelstuk van Shakespeare waarvan het vijfde bedrijf grotendeels verloren is gegaan. Laten we ervan uitgaan dat de eerste vier bedrijven zo'n opmerkelijke rijkdom bevatten in het typeren van mensen, zo'n opwindende plot, dat iedereen het erover eens is dat dit toneelstuk op de bühne gebracht moet worden. Niettemin voelt het toch niet gepast om definitief een vijfde bedrijf te schrijven: dat zou het toneelstuk in één vorm bevriezen, en Shakespeare verantwoordelijk maken voor een werk dat toch niet van hemzelf is. Daarom lijkt het beter om een sleutelrol te geven aan goed toegeruste, sensitieve en ervaren Shakespeare-acteurs. Zij moeten zich onderdompelen in de eerste vier bedrijven, in de taal en cultuur van Shakespeare en zijn tijd, en aan hen moet dan gevraagd worden om voor zichzelf een vijfde bedrijf uit te werken.' Voor die acteurs zijn de eerste vier bedrijven gezaghebbend. Hun improvisatie moet aansluiten bij thema's en verhaallijnen die in de eerdere bedrijven vastliggen. Vrij en verantwoordelijk spinnen de acteurs verder aan de draden die er liggen. Zo kun je volgens Wright ook begrijpen hoe het verhaal van de Bijbel gezaghebbend is. We hebben vijf bedrijven in het verhaal van de Bijbel. De eerste vier zijn de schepping (1), de val (2), Israël (3) en Jezus (4). Het vijfde bedrijf is incompleet. In het Nieuwe Testament vinden we duidelijke aanwijzingen over hoe dat bedrijf afloopt, maar als kerk moeten we nu toch zelf al improviserend aan de slag. Dat betekent dat we niet zomaar >>>

kunnen herhalen wat er in de Bijbel verteld wordt.

In het vierde bedrijf gebeuren er met Jezus dingen die voor het hele drama beslissend zijn: Hij sterft en Hij staat op. Wij leven niet in het eerste bedrijf, in een volmaakte schepping. We leven ook niet in de tijd tussen de eerste zonde en Abraham. En de rol van Israël mogen we weliswaar niet ontkennen, zoals veel christelijke theologie wel gedaan heeft, maar we kunnen ook niet meer los van Jezus (de messias van Israël) nadenken over dat volk van God. Tegelijk blijven die verhalen van groot belang.

Wright is er een meester in om lijnen te trekken vanuit de schep-

ping, vanuit Adam, van-
uit Abraham en Israël,

via Jezus, naar ons. Adam
moest goed voor de

schepping zorgen, maar
faalde. Abraham zou

tot een zegen zijn voor de volken en in zijn zaad de zonde van Adam ongedaan maken. Maar Israël, zaad van Abraham, bleek ook getroffen door de zonde van Adam en kon de mensheid en de schepping niet terecht brengen. Jezus is de redding van Israël, Abrahams zaad, de zegen voor alle volken. Jezus brengt niet alleen de redding van Israël, maar ook van de mensheid en van de schepping. De kerk deelt in Jezus de messias en is op weg naar de ontknoping van al die verhalen: als Jezus terugkomt en de schepping, de mensheid, Israël en de volken op een of andere manier terecht brengt.

Christenen die tot geloof in Jezus gekomen zijn, maken in dat vijfde bedrijf deel uit van de kerk, op wie nu de camera gericht staat. Wij zijn als die acteurs die het vijfde bedrijf verder spelen. Creatief, vrij, en verantwoorde-

lijk. Christenen improviseren verder als onderdeel van Gods grote verhaal.

Improvisator Wright benoemt dus nadrukkelijk het opene en onbesliste in het christelijke leven. Er ligt geen draaiboek klaar, christen-zijn is improviseren.

Als je frustraties over een beklemmende traditionele kerk met je meedraagt, kan dit (terecht) voelen als een bevrijding. Maar als je een postmoderne protestant met vrijheidsdrang bent, die gewend is als individu met de Bijbel om te gaan, ligt er een risico dat je Wright niet goed begrijpt. Het risico van het protestantis-

me is dat je met je eigen Bijbellezing je eigen weg zoekt, zonder dat er voldoende aandacht is voor de vraag: hoe word ik een goede Bijbellezer?

Juist die vraag – hoe je eerst gevormd wordt tot een goede Bijbellezer, en pas daarna tot een goede improvisator – wordt door Wright nadrukkelijk aan de orde gesteld. Improviseren doe je niet in een lege ruimte. Dat is al goed duidelijk te maken met het Shakespeare-voorbeeld. Om goed te improviseren, moeten de acteurs doordrenkt zijn van Shakespeare, zijn cultuur, en zeker van de eerste vier bedrijven. Wie een goede improvisator wil zijn, moet gevormd zijn in Shakespeare. Goed improviseren in vrijheid, creativiteit en verantwoordelijkheid vraagt om goede christelijke vorming. Overigens is dat ook precies wat God aan het doen is en waarvoor God de Bijbel gebruikt. God oefent zijn heilzame gezag over ons uit door de Bijbel. Hij wil ons in Christus en door de heilige Geest vormen tot mensen die steeds meer gelijkvormig worden aan Christus. Zulke mensen

schakelt Hij in om als kerk de wereld te bereiken met het goede nieuws van Jezus. Wright heeft een duidelijke missionaire drive.

Wie Wrights boek *Goed leven* leest, wordt getroffen door de grote nadruk die hij hierin legt op de vernieuwing van ons denken. Anders denken is anders doen. Leren denken als een christen, dat is hard werken: leren wat oude verkeerde denkpatronen zijn en vanuit de gezindheid van Christus leren denken, interpreteren, kijken. Die vorming hebben we nodig om goede improvisatoren te zijn, door en door vertrouwd met de Bijbel, de plot, de subplots, de thema's en de hoofdfiguren. Goede christelijke vorming is dus nodig om dienstbaar aan God een voor God bruikbare improvisator te zijn.

Oefenen Wat betekent deze manier van denken nu voor je christelijk leven? Ik schets een paar lijnen vanuit de verschillende bedrijven.

We leven niet in het eerste bedrijf, waarin God de mensheid volmaakt schiep in een goede wereld, maar in een gevallen wereld, ten prooi aan ongehoorzaamheid en afgoderij, zinloosheid en gebrokenheid. Dat heeft overal gevolgen, maar het vraagt om groeiend onderscheidingsvermogen – geleerd door Bijbelschrijvers – om te verstaan wat voortkomt uit ongehoorzaamheid en wat uit gebrokenheid.

We leven na het vierde bedrijf: Christus is gestorven en opgestaan, maar ook onzichtbaar in de hemel, tot Hij terugkomt in glorie. Hoe het is om volmaakt te leven, weten we dus niet. En we zijn ook niet volmaakt, al zijn we wel op weg. Het vraagt echter onderscheidingsvermogen om te leren zien waar ruimte is voor genade en acceptatie, waar met

Christus geleden wordt aan de zonde en haar gevolgen en op wat voor manier er nu al nieuw opstandings-leven mogelijk is.

We zijn op weg naar het eind van het vijfde bedrijf, het koninkrijk van God, waarin mensen op een volmaakte manier hun rol zullen innemen. Hoe dat zal zijn, weten we grotendeels nog niet. Wel weten we dat we gelijk zullen zijn aan Christus en zullen leven in een volmaakte, liefdevolle gemeenschap. Daarnaar op weg zijn betekent oefenen in die stijl van Gods rijk.

Zo leven als christen betekent niet alleen leven met losse Bijbelteksten. Het betekent: de lijn van het verhaal zoeken, zodat je die kunt voortzetten. Want wij zijn zelf onderdeel van dat verhaal, dus komen wij ook zelf in beeld. Van Wright leer ik hoe belangrijk het is dat we God over ons leven gezag laten uitoefenen, door zijn Woord en door de leiding van zijn Geest. Hoe meer we samen al Bijbellezend gevormd zijn naar het beeld van Christus, hoe beter onze improvisatie. ///

Dit artikel verscheen eerder in Opbouw.

Webtip

Lees Tom Wrights lezingen uit 1989 na op ntwrightpage.com/Wright_Bible_Authoritative.htm. Op ntwrightpage.com zijn nog veel meer artikelen en audio- en videofragmenten van Wright te vinden.

Het is niet zoals het lijkt...

TEKST: MAARTEN J. VERKERK, BIJZONDER HOOGLERAAR AAN DE TECHNISCHE UNIVERSITEIT EINDHOVEN EN AAN DE UNIVERSITEIT MAASTRICHT

Het leuke van thrillers is dat er soms vlak voor het einde nog een wending in het plot plaatsvindt. Soms wordt die geïntroduceerd door een van de hoofdpersonen, die zegt dat 'het niet is zoals het lijkt'. Ik kreeg hetzelfde gevoel toen ik de besluittekst van de synode over M/V las. Op het eerste gezicht is het besluit helder. Maar is het wel zoals het lijkt?

In de besluittekst zitten namelijk diverse spanningen verborgen. Ik geef een voorbeeld. Aan de ene kant wordt gesteld dat de visie 'dat behalve mannen ook vrouwen in de kerkelijke ambten mogen dienen' vrij bespreekbaar moet zijn 'mits vanuit de Schrift wordt geredeneerd'. En aan de andere kant lijkt de toelichting (grond) deze visie af te wijzen omdat het 'doorlopend spreken van de Schrift' twee lijnen laat zien: 'De ene lijn is die van gelijkwaardigheid tussen de man en de vrouw – de andere is het verschil in verantwoordelijkheid die God aan man en vrouw heeft gegeven.' Deze spanning is goed te begrijpen: de kerken moeten bijeengehouden worden en door deze moeilijke problematiek worden geloodst. Toch is het niet zoals het lijkt.

De crux van de hele discussie ligt in de uitdrukking 'verschil in verantwoordelijkheid'. Als er een echte dialoog op de synode had plaatsgevonden dan was dat begrip en de betekenis ervan voor de kerk nader uitgewerkt. Ook was er dan aandacht gegeven aan de verschillen van opvatting en hoe die te overbrug-

gen. Dan waren er ook geen uitdrukkingen als 'bijzondere', 'aanvullende' en 'reële' verschillen tussen mannen en vrouwen gebruikt. Als er een echte dialoog op de synode had plaatsgevonden dan was de bijzin 'mits vanuit de Schrift geredeneerd' niet in de besluittekst gekomen, maar was er vrijmoedig verwezen naar artikel 2 van de NGB die spreekt over twee manieren waarop we God kennen: uit zijn werken en uit zijn woorden. Dan was er eerlijk geconcludeerd dat er verschillen van inzicht zijn in de 'werken van God' en in de 'woorden van God' en hoe die zich tot elkaar verhouden. Het is niet zoals het lijkt. Er zijn wel besluiten genomen, maar er is geen brug geslagen. Er zijn wel gronden geformuleerd, maar er is geen dialoog geweest. Er is wel over de vrouw in het ambt nagedacht, maar er is geen ontmoeting met haar geweest. Het is de synode niet gelukt om 'voorbij' de verschillen te komen. Dat is verdrietig voor de kerken. En daarmee staan de nieuwe deputaten voor een haast onmogelijke opdracht.

Relax!

TEKST: ALMATINE LEENE, ONDERZOEKER AAN DE UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH EN DOCENT DOGMATIEK AAN DE VIAA HOGESCHOOL ZWOLLE ///

MAAR JEZUS ZEI: 'MIJN VADER WERKT AAN ÉÉN STUK DOOR, EN DAAROM DOE IK DAT OOK.'

Johannes 5:17

Natuurlijk had Jezus de zieke man best op een andere dag dan de sabbat kunnen genezen. Toch deed Hij het niet. Zijn motivatie? God werkt altijd. Maar klopt dat wel? In Genesis 2:2-3 staat dat God rustte op de zevende dag en die speciale dag zelfs heilig verklaarde. Ook lezen we in het Nieuwe Testament regelmatig dat Jezus rust nam (Mat. 14:23, Luc. 6:12). Hoe kan Jezus dan toch deze uitspraak doen?

We kunnen als christenen diepgravende discussies voeren over de zondagsrust. Wat mag wel en wat niet? Doe je mee aan een sportwedstrijd op zondag, reis je met de trein, kijk je televisie, koop je een ijsje? Maar als we zo omgaan met de rustdag doen we eigenlijk hetzelfde als de joden die Jezus aanspraken op de overtreding van het sabbatsgebod. De joden begrepen het principe van de sabbatsrust niet, omdat ze bezig waren met details. Ze wonden zich op over het rondlopen met een matras. Er kon geen glimlach vanaf omdat deze man na 38 jaar eindelijk weer kon rondlopen. Voor je het weet doen wij dat ook. We genieten bijvoorbeeld niet van de zon die schijnt, omdat we krampachtig vasthouden aan het principe dat zwemmen op de

rustdag niet goed is. Om te voorkomen dat we Gods doel met de rustdag missen, moeten we de vraag beantwoorden wat God eigenlijk met rust bedoelde.

Rust gaat over meer dan wat we wel en niet mogen doen. God wil dat we genieten van het leven. Adam en Eva begonnen hun eerste dag op aarde met relaxen. Ze hoefden zichzelf niet te bewijzen door direct aan het werk te springen. En dat geldt voor ons ook. We hebben vaak het idee dat onze identiteit afhangt van wat we doen: hoeveel overuren je maakt, of je wel of niet een studie hebt gevolgd.

Om te beseffen dat onze waarde niet daarvan afhangt is het goed om te rusten. Juist een specifieke dag herinnert ons aan Gods opdracht van genieten. Dat is ook precies wat Jezus deed. Hij genoot ervan om mensen te genezen. God werkt inderdaad altijd, en Hij rust ook, want Hij hoeft Zichzelf niet te bewijzen, zoals de joden en wij. Jezus laat ons zien dat wij dat ook niet hoeven, als we onze identiteit in Christus zoeken. En dan wordt relaxen een grondhouding in plaats van een wet. Juist op de rustdag geldt: geniet van alles wat God geeft en wind je niet op over details, maar relax!

*God wil dat we
genieten van het leven*

Schindlers lied

TEKST: DAVID DE JONG, PREDIKANT TE DEN HAM. /// © MELODIE: STRUBE PUBLISHING, MUNICH.

Sinds de introductie van het nieuwe Liedboek anderhalf jaar geleden halen *De Reformatie* en *Opbouw* in deze rubriek maandelijks een lied voor het voetlicht. Deze keer is dat lied 418: *God, schenk ons kracht*, naar het Duitse *Komm, Herr, segne uns*.

418 God, schenk ons de kracht

2 Niemand kan alleen,
Heer, uw zegen dragen;
zegen drijft ons heen
naar wie vrede vragen.
Wat Gij schenkt wordt meer
naar gelang wij delen,
horen, helpen, helen, –
vruchtbaar in de Heer.

3 Vrede, vrede laat
Gij in onze handen,
dat wij die als zaad
dragen door de landen,
zaaiend dag aan dag,
zaaiend in den brede,
totdat in uw vrede
ons hart rusten mag.

4 God, schenk ons de kracht
dicht bij U te blijven,
dan zal ons geen macht
uit elkander drijven.
Zijn wij in U een,
samen op uw wegen
dan wordt ons tot zegen
lachen en geweest.

tekst Dieter Trautwein – 'Komm, Herr, segne uns'
vertaling Ad den Besten
melodie Dieter Trautwein

Aleen al door zijn opzet is het nieuwe liedboek een stap vooruit. Het oude liedboek was ingedeeld naar het kerkelijk jaar. Daardoor bevatte het veel liederen die weinig gezongen werden. Nog steeds vormt het kerkelijk jaar het hart van het nieuwe liedboek: de liederen 432 tot 777. Maar dit deel bij de getijden van het jaar wordt omgeven door de getijden van de dag en de getijden van het leven. Zowel vanuit theologisch als pastoraal oogpunt is dat een gouden greep. Ons geloofsleven staat immers niet los van ons gewone leven, maar er middenin.

Getijden De rubriek 'getijden van de dag' mondt uit in de rubriek 'de eerste dag', die de gang van de zondagse eredienst volgt. Dit deel kan veel goeds betekenen in gemeenten waarin 'liturgie' een duur woord is voor versjes bij de preek. Daar nemen alle liederen de kleur van de preek aan. Maar als de keuze van de liederen bepaald wordt door het liturgisch moment waarop ze gezongen worden, wordt de liturgie veelkleuriger. Ook wordt de innerlijke dynamiek van de eredienst voelbaar. Er zit voortgang in, er komt vaart in.

Omdat het de laatste keer is dat ik in dit blad schrijf over het nieuwe liedboek, leek het me passend een lied bij de afsluiting van de eredienst te bespreken: lied 418. Zowel de melodie als de oorspron-

Wel theoloog, geen dominee

TEKST: JURN DE VRIES, OOK AFGESTUDEERD IN KAMPEN MAAR GEEN PREDIKANT GEWORDEN ///

De Gereformeerde Kerken onderhouden een universiteit voor de opleiding van predikanten, maar niet iedereen die daar afstudeert, wordt ook predikant. Drie vrouwen en zeven mannen die tussen 1957 en nu daar afstudeerden, vertellen in een pas verschenen boekje hun verhaal.

kelijke Duitse tekst zijn van de hand van Dieter Trautwein (1928–2002). Interessante man. Niet alleen was hij van 1963 tot 1970 jeugdpastor, ook was hij een van de eersten die zich inzette voor het eerherstel van Oskar Schindler, die bij het grote publiek bekend werd door de film *Schindler's List* van Steven Spielberg.

Zegen In het Duitse gezangboek wordt het lied *Komm, Herr, segne uns* aangemerkt als een lied dat ook geschikt is voor kinderen. Voor de vertaling van Ad den Besten geldt dat helaas minder, ook al blijft de grote lijn van het lied helder. Waardevol is dat het lied je erbij bepaalt dat gezegende mensen zegenende mensen zijn. Het lijkt me goed daarop te wijzen nu de zegen steeds meer beantwoord wordt met een gezongen amen. Daarmee geef je aan dat je ook als een gezegend mens in het leven kunt en wilt staan.

‘Waardevol is dat het lied je erbij bepaalt dat gezegende mensen zegenende mensen zijn’

Dat komt in de Duitse tekst van vers 1 en 4 op een bijzondere manier tot uitdrukking: *‘Nie sind wir allein, / stets sind wir die Deinen. / Lachen oder Weinen / wird gesegnet sein.’* Niet alleen in vreugde, maar ook in verdriet zijn we gezegende mensen. In het Nederlands staat er: *‘Zijn wij in U één, / samen op uw wegen / dan wordt ons tot zegen / lachen en geweent.’* Dat is niet helemaal hetzelfde. Maar evengoed een zin die bij het uitgaan van de kerk tot nadenken stemt.

De melodie van dit lied laat zich vlot zingen. Het lijkt een klassiek kerklied. Maar zoek op YouTube eens naar *Komm, Herr, segne uns*. Dan blijkt dat het met een combo minstens zo mooi klinkt! ///

Jammer is dat de nadruk vooral ligt op negatieve redenen: de mannen knapten af op de sfeer in Kampen of in de kerken. Dat vele anderen wel predikant werden, geeft aan dat hier ook de persoonlijkheid meespeelt. Dat bij de vrouwen enige frustratie doorklinkt, is wel begrijpelijk.

Buiten het ambt Tegelijk blijkt dat ze allemaal iets of veel doen of hebben gedaan met hun opleiding. ‘Ik heb een gedegen opleiding gekregen, wat me helpt om te graven naar relevantie en diepgang,’ zegt gemeentestichter Voorberg. Mw. Harmsen over haar werk bij Shell: ‘Ik had de taal tenminste om over moraal te spreken.’ En accountant Schilder: ‘Theologie is een soort basisopleiding, het maakt dat je breder kijkt, verder zoekt, en dat je een reële bijdrage wilt leveren aan de maatschappij.’ Het is jammer dat dit niet meer de invalshoek van het boekje is geworden. Dat had een stimulans kunnen zijn voor wie een studie in Kampen overweegt zonder al een beroepskeuze gemaakt te hebben. Jammer ook dat er niemand is geïnterviewd die niet is afgeknapt, maar vanwege een positieve roeping

zijn gaven en theologische kennis buiten het ambt heeft ingezet.

In het Statuut van de universiteit wordt de doelstelling om de opleiding ook buiten het ambt vruchtbaar te doen zijn, tegenwoordig expliciet genoemd. Daarvoor is er een eenjarige master naast de driejarige predikantsmaster. Ook in het inleidende essay van Harinck wordt hieraan geen aandacht geschonken. Dat toont vooral begrip voor de afhakers. Wat dat betreft is dit boekje een gemiste kans.

N.a.v. R. Sonneveld en G. Harinck, *Je vindt ze overal - Kamper theologen die geen dominee werden..* Amsterdam (Buijten & Schipperheijn) 2014. 96 pag., € 10,-.

UIT DE KERKEN

Beroepen:

Te Onnen in deeltijd (50 %): D. Mak te Haren (predikant Emmeloord, uitgezonden geweest als theologie docent in Jakarta, Indonesië).

Te Capelle aan den IJssel-Zuid/West en te Dordrecht:

R.J. Vreugdenhil te Lelystad.

Te Zwolle-Zuid: E.J. Sytsma te Middelburg.

Te Den Helder: B.C. Buitendijk te Bunschoten-Oost.

Aangenomen naar:

Amersfoort-Emiclaer: R. Kelder te Bunschoten-West.

Beroepbaar:

Kandidaat J. van Beveren te Kampen, 06-42543430,
e-mail johannesvanbeveren@outlook.com.

Jubilea:

Bunschoten, 20 oktober, veertig jaar predikant:
ds. M.J.C. Blok (1949).

Ommen, 25 oktober, veertig jaar predikant:
ds. G.E. Geerds (1944)

Hattem, 27 oktober, veertig jaar predikant:
ds. H. de Vries (1939).

Den Bosch, 29 oktober, vijfentwintig jaar predikant:
ds. J.R. Geersing (1963).

Overleden:

Gendringen 20 oktober ds. J. Bos (3 juni 1915).
Predikant te Veendam (1946), Daarlerveen (1949),
legerpredikant (1958) en Nijmegen (1975).
Met emeritaat: 1981.

ADVERTENTIE

Handboek voor ouderlingen en oudsten

Je bent een gemotiveerde ouderling, maar je merkt dat goede gesprekken niet vanzelf gaan. Dit boek geeft een profiel van ouderlingenwerk in de gemeente en laat zien hoe dat werk gedaan kan worden. Het geeft handige tips en nieuwe ideeën voor alle aspecten van je werk als ouderling: van bidden met een senior tot effectief vergaderen met je mede-ouderlingen.

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten.nl – in de boekwinkel – 144 pagina's, € 16,90

Leest u al tientallen jaren *De Reformatie*?

Over anderhalve maand verschijnt na bijna negentig jaar het allerlaatste nummer van *De Reformatie*, dat grotendeels gewijd zal zijn aan de geschiedenis van het blad. Met nieuw elan gaan we daarna, samen met *Opbouw*, verder met het nieuwe blad *OnderWeg*. Voor dat laatste nummer van *De Reformatie* zijn we op zoek naar lezers die al tientallen jaren – een enkeling wellicht al meer dan zestig jaar – het blad lezen. Behoort u tot die groep trouwe abonnees en vindt u het leuk of waardevol om uw ervaringen met ons te delen? Stuur dan een e-mail naar redactie@dereformatie.nl. U ontvangt dan een korte lezersenquête. Een bloemlezing van die lezerservaringen zal in het nummer van 24 december gepubliceerd worden.

De handen van het Koninkrijk - Special over diaconaal gemeente-zijn

De Special vormt prima materiaal voor bijvoorbeeld een themagesprek, een Bijbelstudieavond of een bezinningsbijeenkomst. U kunt nog extra nummers bestellen voor mensen in uw omgeving of bijvoorbeeld voor alle diakenen in uw gemeente.

De prijzen zijn als volgt:

Voor 1-9 exemplaren betaalt u € 4,95 per stuk;

Voor 10-19 exemplaren betaalt u € 3,95 per stuk;

Voor 20-39 exemplaren betaalt u € 2,95 per stuk;

Voor 40 exemplaren of meer betaalt u € 1,95 per stuk.

Deze prijzen zijn inclusief verzendkosten.

Bestellen kan door een mail te sturen naar administratie@opbouwonline.nl met vermelding van uw naam en adres, de gemeente waarvan u lid bent en uw IBAN-rekeningnummer.

